

և կամարը զարդարուած է միւսի-
նով, ու պատերը տեսակ տեսակ կեն-
դանիններու ու ցուցանքներու փո-
րուածքներով: Կռատան յատակը
մանր ծովային ժժմունքներով թրու-
չուններ, թիթեղնիկներ ու ծաղկը-
ներ ձեւացուցած են: Եւ կռատան
մէջ քուրմերը անդադար խունկ կը
ծխեն, ու կռատան կամարէն կա-
խուած անհամար կանթեղներ կը վա-
ւին: Բազնին մէկ ծայրը պղնձէ սա-
փոր մը կայ, որուն վրայ զարնելով
ողբական ձայն մը կը հանեն. մէկալ
ծայրն ալ փայտէ գոգաւոր ձուռձեւ
գործիք մը կայ, որ իրենց կուռքին եր-
գեր երգելու ատեն՝ անիկայ ալ մէկա-
լին պէս կը զարնեն: Եւ բազնին մէջ
տեղը դրուած է Փոստա չաստուածը՝
գիրկը պզտիկ տղայ մը բռնած: Եւ
տարակէն վար որ կ'իջնաս, կը մտնես
սիւնազարդ դահլիճ մը. մէջն են Կոմ-
փուկիտի աշկերտներուն քսանըչորս
հատ պղնձէ ոսկեզօծ արձանները:
Եւ դահլիճին ծայրը մէկ մեծ սրահ մը
կայ որ պոնցերուն սեղանատունն է.
անկէց ալ քիչ մը առաջ երթալէն ետ-
քը կուգայ Փոյ չաստուածոյն տաճա-
րը ուր քարէ սանդղով վեր կ'ելլը-
ցուի: Եւ զարդարուած է փառա-
ւոր ամաններու մէջ դրած գեղեցիկ
շինծու ծաղիկներով. և չաստուածոյն
արձանը բարակ քօղով մը ծածկած է:
Եւ կռատան պոնցերը՝ եկող օտարա-
կանները սիրով կ'ընդունին. բայց
թող չեն տար շատ հետաքրքրութիւն
ընելու, և ամէն տեղալ չեն մտցնէր:
Եւ դահլիճն ապէս շինացիք անթիւ
աւելորդապաշտութիւններ ալ ու-
նին: Իրենց գլխաւոր յուռութունը
քը՝ որ ամէն տուն կը գտնուի, երկա-
թի կտոր մըն է, վրան անցուցած
հին ու ծակ ստակներ. աս երկաթը
իրենց անկողնին վերեւ կը կախեն,
ու մտքերնին դրած են թէ անով չար
ոգիները, սատանաները կը հալա-
ծուին, ու հիւանդները շուտով կը
բժշկուին:

Եւ որ նման ուրիշ այնչափ աւելոր-

դապաշտութիւններ ունին որ ամբողջ
գրքերու նիւթ կրնան ըլլալ. և զար-
մանք չէ, վասն զի սուտ կրօնքներուն
մեծ նշանը տգիտութիւնն է, տգի-
տութիւնն ալ ամէն աւելորդապաշ-
տութեանց աղբիւրն է: Եւ քանի՜ ճշմա-
րիտ քրիստոնէից՝ որ աւետարանին
սքանչելի լուսովը ու եկեղեցւոյ խոր-
հուրդներովը լուսաւորուած, ոչ միայն
կռապաշտութեան խաւարէն հեռու
կը քալեն, հապա նաև տգիտական ա-
ւելորդապաշտութիւններէն, որ անոնք
ալ տեսակ մը կռապաշտութիւն են:

Հրէից Պատեհ:

ՀԻՄԱԿՈՒԱՆ Հրէից արարողու-
թիւններուն մէջ շատ հետաքրքրա-
կան բաներ կան որ թէպէտ և Սու-
սեփ օրէնքներէն դուրս են, բայց ա-
սոնք ալ հին սովորութիւններ են. և
աւետարանին մէջ աւանդութիւնք
ըսուածները ասոնք են: Հոս իրենց
զատկին կամ բաղարջակերաց տօնին
գլխաւոր արարողութիւնները դնենք՝
ստոյգ աղբիւրներէ առնելով. ուրիշ
անգամ ալ մէկալ տօները կը ստորա-
գրենք, գէթ անոնք որ մեր օրացու-
ցին մէջ ալ կը յիշուին:

Բաղարջակերաց տօնը՝ Եփսան ամ-
սոյն 15^{էն} կը կատարեն, որ մարտի
ամսոյն մէջ կ'իյնայ, ու կրնայ նաև
ապրիլի մէջ պատահիլ: Եւ տօնիս ա-
նունը Հրէից լեզուով Բեպփ կ'ըսուի,
որ է պատեհ կամ պատեհ, և հայերէն
Օպտի ըսուածը. իսկ ռամկօրէն Խա-
ճարապաշտութիւնը կ'ըսուի:

Օպտի տօնէն առաջ մեծ պատ-
րաստութիւններ կ'ընեն Հրեայք. բայց
ամէնն ալ նիւթական արարողութիւն-
ներ են, և ամենեւին հոգեւոր պատ-
րաստութիւն մը չունին. անկէ զատ
շատ փուճու մուճաւելորդապաշտա-
կան բաներ ալ իրենց ըրաբունները
աւելցուցած են, որոնք երկար կ'ըլլայ
մէկիկ մէկիկ պատմելը:

Օտակէն քանի մը օր առաջ կը սկսին կանայք իրենց տուները լաւ մը սրբել մաքրել. բոլոր կերակուրի ամանները տաք ջրով կը լուանան, և տանը մէջ որչափ հաց կամ ուրիշ խմորուն բան որ գտնուի՝ բոլորն ալ դուրս կը թափեն. երկըթէ կամ պղնձէ ամաններն ալ մէյմը կրակէ կ'անցընեն, ու ամենայն հնարք կ'ընեն՝ որպէս զի խմորին հոտն ալ չմնայ. և թէ որ յանկարծ աս զգուշութիւններէս մէկը չընելու ըլլան, մեծ մեղք ըրած կը սեպուին:

Բաղարջին համար մասնաւոր աւելի կամ ցորեն կը պատրաստեն առաջուց, և կը զգուշանան որ ցորենը աղալու ատեն չթրջի կամ չտաքնայ, որպէս զի չըլլայ թէ խմորուն սեպուի: Իսկ բաղարջը աս կերպով կը շինեն. աւելիը պարզ ջրով շաղուելէն ետքը, անկէ հացի ձևով բլիթներ կը շինեն ու կը ծակծրկեն որ չուռի, և շուտ մը փուռը կը ձգեն որ եփի. ան է զատկին ութը օրը կերածնին: Եւ ջրը ոմանք հաւկիթ կամ շաքար ալ կը խառնեն՝ հիւանդներու և փափկասուն անձանց համար:

Տօնէն երկու օր առաջ տանը անկիւնները հացի կտորուանք կը դնեն: Եւ իրիկունը տանտէրը ձեռքը առած ճրագ մը, սկաւառակ մը ու գրիչ մը, կ'երթայ հաց կը փնտռէ. երբոր կը գտնէ՝ կ'առնէ գրչին ծայրովը սկաւառակին մէջ կը դնէ, վրան ալ կը գոցէ ու կը պահէ ինչուան երկրորդ առաւօտը: Եւ օրը կ'երթան փողոցը, կամ թէ տան մը գաւիթը կ'ելեն, ու հոն խուիւներով պզտիկ կրակ մը կը վառեն, ու ան հացի կտորուանքը անոր մէջ ձգելով կ'այրեն. ետքը Վաղդէացուց լեզուով աս խօսքերս կ'ըսեն. « Եւնայն խմոր գտեալ 'ի տան իմում, զոր տեսի և զոր ոչն տեսի, զոր բարձի և զոր ոչն բարձի՝ եղիցի ոչինչ և իբրեւ զփոշի հողոյ »: Եւ ժամէն սկսեալ խմորուն հաց չեն ուտեր ինչուան որ զատիկը լմննայ: Եւ օրը որչափ որ անդրանիկ տղաք

կան՝ ծով կը պահեն 'ի յիշատակ Երայեցուց անդրանիկներուն ազատութեանը, երբոր հրեշտակը Եգիպտացուց առջինեկները սպաննեց: Եւ օրէն վերջը աշխատանքէ կը դադրին, և կը սկսին իրիկուան սեղանին պատրաստութիւն տեսնել, որ է իրենց բուն ընթրիք կամ զատիկ ըսածը:

Եւ ևր մտնելէն չորս ժամ առաջ բաղարջներ կը շինեն՝ հասարակ բաղարջներէն մանր. ասոնցմէ աղքատաց ալ կը բաժնեն՝ տան գլուխ եօթնական հատ, ու ընթրիքին ատենը աս բաղարջները կ'ուտեն: Իրիկուան դէմ կ'երթան սինովան, այսինքն ժողովարանը, ու հոն միաբան աղօթք կ'ընեն, ու ան երգերն ու սաղմոսները կ'երգեն որ իրենց Եգիպտոսէն ելելուն վրայ են: Եւ կէ շիտակ կ'երթան տուններնին՝ որ զատիկ ընեն:

Եւ րաբանչիւր տուն իրենց կարողութեանը յարմար սեղան կը զարդարեն. սեղանին չորս կողմը կակուղ նստարաններ ու մետաքսահիւս բարձեր կը դնեն, որպէս զի անոնց վրայ նստած ընթրիքը ուտեն: Եւ անոնք մէջտեղը կը դնեն մեծ ափսէ մը՝ վրան ծածկած, ու մէջը դրած գառան կամ ուլի միս, իրեք հատ պզտիկ բաղարջ, ու կծու խոտեր, այսինքն դառնիճ կամ եղէգ ըսուած խոտը, կարոս, և այլն. անոնց հետ պիտի ըլլայ նաև տեսակ մը ըմպելիք, որ իրենք Խաբօսէի կ'ըսեն, անուշ գինիով եփած, ու զանազան անուշներով բաղադրած, մէջը կը խառնեն նաև մեղր, տանձի ջուր, թզի ջուր, նուշ, ընկոյզ և ուրիշ այսպիսի պտուղներ. դարձեալ, նոյն ըմպելիքին մէջ կը լեցընեն քիչ մը ծեծած աղիւսի բարակ փոշի, յիշատակ իրենց նախնեացը ծառայութեանը որ ծառայեցին Եգիպտոս Փարաւոնի բռնութեան տակը: Իրենց բաբուններուն հրամանն է որ ամէն մարդ ան իրիկունը սեղանին վրայ չորս չորս գաւաթ գինի պիտի խմէ, թէ պէտ և մէկը բնութիւն գինի չսիրէ:

Եւ երակուրի օր կը նստին՝ առաջ սե-

ղանը կ'օրհնեն, ու ետքը ամէն մարդ ձախ թւումը բարձին վրայ կռթնած՝ իրեն գիմացի լեցուն գաւաթը կը խմէ . և ասիկայ նշան է որ նոյն իրիկունը Ագիպտոսի ծառայութենէն ազատեցան : — () րհնութիւնը լմըն նալէն ու գինին խմելէն վերջը, ձեռքերնին կը լուանան, քիչ մը կարոս կ'առնեն՝ գինին մէջ կը ձգեն, ու տանը մեծը աս համառօտ աղօթքը կ'ընէ .

“ () րհնեալ լիցիս դու Աստուած Աստուած մեր թագաւոր աշխարհի, որ ստեղծեր զպտուղ երկրի, աս ըսելով կ'ուտեն ան թրջած կարոսը նոյն պէս բարձին վրայ կռթնած : Ատքը կ'առնէ տանտէրը ան իրեք բաղարջները, մէջտեղինը երկու կտոր կ'ընէ, մէկ կտորը կը դնէ երկու մնացած ամբողջ բաղարջներուն մէջտեղը, իսկ մէկալը կը դնէ սեղանին փւոցին տակը : Անկէ ետքը կ'առնէ մսով ափսէն ու երկու ձեռքովը վեր կը վերցընէ . ան ատեն սեղանին վրայ եղողները ամէնքն ալ աջ ձեռքերնին ափսէին տակը դրած կ'ըսեն քաղգէարէն բարձր ձայնով . “ Սէ հացն չարչարանաց զոր կերին հարքն մեր յերկրին Ագիպտացւոց : Արքաղցեալ է՝ եկեսցէ և կերիցէ . ում պիտոյ է՝ եկեսցէ և արասցէ զգատիկ, և կերիցէ զգառն յայսմ ամի աստ, և ՚ի գալ միւսոյ ամին յերկրին Արայելի : () յսմ ամի աստ ծառայք եմք, իսկ ՚ի միւսումն յերկրին Արայելի ազատք եղիցուք, ”

— Ատքը կը կարգան երբայեցերէն Ալից գրքէն քանի մը գլուխ, ու երբոր կարգացմունքը Տան հարուածոց պատմութիւնը կը հասնի, կոնք մը կը բերեն մէջտեղը, և գաւաթով մը գինի առած՝ պուտ պուտ կը լեցընեն կոնքին մէջ ըսելով . “ Այս են տան հարուածքն զորս առաքեաց Աստուած ՚ի վերայ Ագիպտացւոցն, և երարիւն, ” . աս կ'ըսեն ու քիչ մը գինի կը կռթնցընեն . երկրորդ հարուածը յիշելով՝ քիչ մը գինի նորէն կը լեցընեն, ու այսպէս կ'ընեն իւրաքանչիւր տասը հարուածին ալ անունը տալու ատեն :

Ան միջոցին գինին երկրորդ գաւաթն ալ կը խմեն :

Աորէն ձեռքերնին կը լուանան, ու տանտէրը ան իրեք բաղարջներէն մէկ ամբողջը և մէջինին մէկ մասը կ'առնէ ու կ'ըսէ . “ () րհնեալ լիցիս դու Աստուած Աստուած մեր թագաւոր աշխարհի, որ հրաման ետուր մեզ ուտել զբաղարջ, ” . ու երկուքը մէկէն կ'ուտէ, քովիններուն ալ կուտայ որ ուտեն . ետքը դառնիձէն տերև մը կ'առնէ ու կը թաթխէ անուշ գինին մէջ ու կ'ըսէ . “ () րհնեալ էս դու Աստուած Աստուած մեր՝ թագաւոր աշխարհի, որ հրաման ետուր մեզ ուտել զխոտ դառն, ” . անկէց ալ նախ ինքը կ'ուտէ, ու կուտայ քովիններուն : Անկէ ետքը կ'առնէ երրորդ բաղարջը, կամարած կը կտրէ, ու դառնիձով անկէ պատառ մը կ'ուտէ, մնացածը քովիններուն կը բաժնէ . ալ անկէ վերջը կը սկսին ընթրիքը ուտել :

Այբոր ընթրիքը կը լմընայ, բաղարջին ան մէկ կտորը որ առաջ փռուցին տակը պահեր էր՝ դուրս կը հանէ տանուտէրն ու անկէ բրդուձ մը առնելէն վերջը, մնացածը ուրիշներուն կը բաժնէ . ան պզտիկ կտոր բաղարջին ափսէն կ'ըսեն : Աղանէն վերջը շոր հակալութիւն կ'ընեն Աստուծոյ, ու ան չորս պարտաւորեալ գինին երրորդն ալ կը խմեն : Այն ատեն տանտէրը բարձր ձայնով չլսողմոսին վեցերորդ տունը կ'ըսէ . “ Հեղ զբարկութիւն քո ՚ի վերայ ազգաց որ զքեզ ոչ ճանաչեցին, ” . ան՝ ժամանակը ընտանեաց մէկը կը վազէ շուտով մը կ'առնէ ան կոնքը որուն մէջ նզովքի գինին լեցուցին, ու պատուհանէն վար փողոցը կը թափէ . մտքերնին ան է որ Աստուած ան սաղմոսին խօսքովը անիծէ ան ազգերը՝ որ Աբրայեցւոց մէջ դուրս են, մանաւանդ քրիստոնեաները :

Անկէ ետքը քանի մը սաղմոս ու երգ ըսելէն վերջը չորրորդ գաւաթն ալ կը խմեն . նոյն բաները կ'ընեն նաև երկրորդ օրը . և թէպէտ Հրեայք ու

Թը օր կը տօնեն զատիկը , բայց աւելի մեծ կը սեպեն առջի երկու օրն ու երկուք ալ վերջի օրերը . մէկալ միջին չորս օրերը կէս տօն կը սեպեն , և ան չորս օրուանը մէջ առուտուր ալ կրնան ընել . անոր համար օրացուցին մէջ ալ երկրորդ՝ եօթներորդ և ութերորդ օրերը միայն կը յիշուին :

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպայի հիմադրան Ռաֆայելայ ծնած ու Ռաֆայելայ տարիները :

Լեւոնտայի Թագաւորը Լեւոնտայի զորինա Սիկտորիա ծնաւ 1819^{ին} մայիսի 24^{ին} . Թագաւորեց 1838^{ին} :

Լեւոնտայի Թագաւորը , որ Վրոմ պերլանտի դուքսն է , Թագաւորեց 1837^{ին} յունիսի 20^{ին} :

Լեւոնտայի կայսրը Փերտինանտոս Ա , ծնաւ 1795^{ին} ապրիլի 7^{ին} . կայսր եղաւ 1835^{ին} մարտի 20^{ին} :

Լեւոնտայի Թագաւորը Փերտինանտոս Դ , ծնաւ 1793^{ին} հոկտեմբերի 13^{ին} . Թագաւորեց 1840^{ին} յունիսի 7^{ին} :

Լեւոնտայի Թագաւորը Լեւոնտայի Փերտինանտոս Ա (Լեւոնտայի) ծնաւ 1773^{ին} հոկտեմբերի 6^{ին} , Թագաւորեց 1830^{ին} օգոստոսի 6^{ին} :

Լեւոնտայի դուքսը Լեւոնտայի Բ , ծնաւ 1797^{ին} հոկտեմբերի 3^{ին} . դուքս եղաւ Լեւոնտայի 1824^{ին} յունիսի 18^{ին} :

Նոնտայի Թագաւորը Լեւոնտայի Ա , ծնաւ 1792^{ին} դեկտեմբերի 6^{ին} , Թագաւորեց 1840^{ին} հոկտեմբերի 7^{ին} :

Նոնտայի Վրահանայապետը Պիոս Թ , Սինիկալիա քաղաքը ծնաւ 1792^{ին} , մայիսի 13^{ին} . քահանայապետ ընտրուեցաւ 1846^{ին} յունիսի 17^{ին} :

Նոնտայի Թագաւորը Ուրտոս Ա , ծնաւ 1815^{ին} յունիսի 1^{ին} , Թագաւորեց 1832^{ին} մայիսի 7^{ին} :

Լեւոնտայի Թագաւորը Փերտինանտոս

Բ , ծնաւ 1810^{ին} յունիսի 12^{ին} , իր եղբորը յաջորդեց 1830^{ին} նոյեմբերի 19^{ին} :

Նոնտայի Թագաւորը Նոնտայի Սիկտորիա , ծնաւ 1799^{ին} յունիսի 4^{ին} , Թագաւորեց 1844^{ին} մարտի 2^{ին} :

Պատենի դուքսը , Լարոնտոս Լեւոնտայի Փերտինանտոս , ծնաւ 1790^{ին} օգոստոսի 29^{ին} . իր եղբորը յաջորդեց 1830^{ին} մարտի 30^{ին} :

Պատենի Թագաւորը Լեւոնտայի () Գոստոս , ծնաւ 1786^{ին} օգոստոսի 2^{ին} . Թագաւորեց 1825^{ին} հոկտեմբերի 13^{ին} :

Պերտինայի Թագաւորը Լեւոնտայի Ա , ծնաւ 1790^{ին} դեկտեմբերի 16^{ին} , Թագաւորեց 1831^{ին} յունիսի 20^{ին} :

Ուրտոսայի կայսրը Լեւոնտայի Փաւլոս Ա , ծնաւ 1798^{ին} յունիսի 3^{ին} . կայսր եղաւ 1825^{ին} դեկտեմբերի 1^{ին} :

Սարտենի Թագաւորը Լարոնտոս Լեւոնտայի ծնաւ 1798^{ին} հոկտեմբերի 2^{ին} Թագաւորեց 1831^{ին} ապրիլի 27^{ին} :

Սարտենի Թագաւորը Փերտինանտոս () Գոստոս , ծնաւ 1797^{ին} մայիսի 18^{ին} . Թագաւորեց 1836^{ին} մարտի 2^{ին} :

Սարտենի Թագաւորը Լեւոնտայի Ա , ծնաւ 1830^{ին} հոկտեմբերի 10^{ին} . Թագաւորեց 1831^{ին} սեպտեմբերի 29^{ին} :

Սարտենի Թագաւորը Լեւոնտայի Ա , ծնաւ 1781^{ին} սեպտեմբերի 27^{ին} . Թագաւորեց 1816^{ին} հոկտեմբերի 30^{ին} :

Տանիմարայի Թագաւորը Վրահանտոս Ա , ծնաւ 1786^{ին} սեպտեմբերի 18^{ին} , Թագաւորեց 1839^{ին} դեկտեմբերի 3^{ին} :

Փորթուկալի Թագաւորը Սարտենի Ա , ծնաւ 1819^{ին} ապրիլի 14^{ին} . Թագաւորեց 1826^{ին} մայիսի 2^{ին} :

() Սմանցոյ Թագաւորը սուլթան Լեւոնտայի-Սարտենի Լարոնտոս Լարոնտոսի 19^{ին} , հօրը յաջորդեց 1837^{ին} յունիսի 11^{ին} :